

Zsolnai Anikó (2003, szerk.): *Szociális kompetencia – társas viselkedés*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Zsolnai Anikó (2001): *Kötődés és nevelés*. Eötvös Könyvkiadó, Budapest.

Zsolnai Anikó (1999): *Összefüggések a szociális kompetencia egyes komponensei, a tanulási motívumok és az iskolai tudás között*. JATE Press, Szeged.

Zsolnai Anikó és Kasik László (2008): *A szociális kompetencia integratív modellje*. SZTE Neveléstudományi Intézet (kézirat).

Vígh-Kiss Erika Rozália

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola
PhD-hallgató

Cigány rulett

A kétezres évek végén megrázó sorozatgyilkosságok történtek: cigányokat gyilkoltak. Miért tették? Milyen haszonnal kecsegtettek a szörnyű tettek? Morális okokból – a közélet megtisztítása érdekében –, szórakozás helyett vagy voltak egyéb indokok is? Mindezt nem tudjuk máig sem, amikor a tettesek fellelése és megbüntetése érdekében már lezárultak a perek. A közelmúltban perújrafelvételről szólnak a hírek. Talán nem sikerült mindent tisztázni?

Tábori Zoltán *Cigányrulett* című könyve nem a tettesekről, hanem a potenciális és a tényleges áldozatokról szól. Nem valódi vagy álszent részvétellel mutatja be őket, nem is a konkrét indítékokat keresi, hiszen ilyen tetteknek elfogadható indoka nem lehet. A szerző végiglátogatta a helyszíneket, beszélt – ha tudott – a szomszédokkal, rokonokkal, az érintett falvak vezetőivel és polgáraival. Nem a gyilkosok után nyomozott, hanem arról igyekezett képet adni, hogyan éltek és élnek ott a cigányok és nem cigányok, ahol ezek a brutális tettek történtek. Az áldozatok közül „büntelen” csak egyetlen apa és kislánya volt. Többségük a falvak munka nélkül tengődő, vagy többé-kevésbé illegális forrásokból jövedelmet szerző cigány családokból került ki. Olyan feltűnést kereső és gyakran ellenszenves embereket gyilkoltak meg, akiknek jogszerű megbüntetésével akár egyet is érthetnénk. Ez a történet egyik zavarba ejtő szála, és az írói munka egyik legfontosabb vonása. A kiválasztott áldozatok zöme talán rászolgált valamilyen büntetésre – de nem arra, hogy az éj leple alatt odaosonó gyilkosok prédája legyen. A vétlenségek áldozatainak többsége

nyire nyomorgó cigány közösségek, a városok és falvak szélén meghúzódnó telepeken élők, akik nem tudhatják, mikor sújtanak le éppen rájuk a gyilkosok vagy éppen a gyilkosra vadászók.

Tizenegy (!) faluban történtek gyilkosságok, mire elfogták a tetteseket. (Talán nem mindegyiket, hiszen újabb tárgyalások kezdődnek. A gyilkosságok során végig jelen volt a gyanú, hogy nem minden tettes ellen indult eljárás.) A helyszínek többnyire az Alföld mélyén fekszenek, Pest megyétől Borsodig, egy-egy Baranya és Zala megyei kivétellel. Valamennyi helyszín falu, ahol az emberek korán fekszenek. A cigány lakosság a falu szélén fekvő házakban él, zömmel egykori kisebb parasztházakban, ahonnan a mezőgazdaság tönkremenésével költöztek el a mozdulni tudók. A faluközpontok módosabb lakói alig tudnak valamit a bűncselekményekről, ha tudnak is, beszélni nemigen akarnak róla. Gyakran rosszabb, ha megszólalnak, mert egyikük-másikuk mint ha nem is ítélné el olyan nagyon a bűncselekmények elkövetőit. Azok a családok, ahonnan az áldozatok kikerültek – az egyetlen apa-gyermek áldozat kivételével

–, többnyire olyanok, amelyeknek egyes tagjai életvitelükkel, magatartásukkal környezetüket megfélemlítik. Ha egyáltalán van rendőr, az is ódzkodik tőlük.

A kezdet Galgagyörk, ahol egy rossz szul sikerült házmegosztás alapozta meg a konfliktust. Rossz szomszédság, szerelmi szál, részeg kamasz, rongálás – végül a rendezést intéző Magyar Gárda. A rendőrök csak órák múlva jönnek, amikor az indulatok már elszabadultak. 2008-ban ezzel kezdődött a gyilkosságok sorozata. Évek múlva a debreceni Perényi I nevű szórakozóhelyhez vezettek az elkövetők nyomai. Verőlegények, volt idegenlégiós, képzettség és egzisztencia nélküli férfiak.

„Nincs jelentősége, hogy egy bűnösnek ítélt falu szélén pontosan kit ér Molotov-koktél vagy a golyó. Hogy egy ház célpont legyen, ahhoz elég, mondjuk, csak annyi, hogy a gazdája a többiekkel ellentétben rendszeresen nyírja a füvet hátul a kertben. Mert ott gond nélkül le lehet jönni egészen az utcafrontig, dupla puskával a kézben, és csak löni, löni, löni.” (37. o.)

A leírásokból az tűnik ki, hogy nem „bűnösnek ítélt” falvakról van szó. Inkább más, gyakorlatiasabb indítékok alapján váltak célponttá egyes falvak lakói. Nem vált egyértelművé például, hogy a békés Pátka községben köztiszteletben álló nem cigány család egyes tagjai miért és kinek a részére gyártottak Molotov-koktél. Az viszont jól látható, hogy ezekben az ügyekben egyes helyi polgárok is szerepet játszottak.

A legnagyobb port felvert eset Tatárszentgyörgyön történt, ahol egy kisgyermek is a bűnözők áldozatává vált. Senki sem érti, milyen indíték vezetett a ház felgyújtásához, a kisgyermekét védő apa és gyermeke meggyilkolásához. Az eset felderítését, a hanyag rendőri munka rendezését, az elkövetők fellelését és büntetését követelő polgárjogi tüntetők között megjelent Mohácsi Viktória jogvédő is, aki ezután máig érthetetlen okok miatt (félelemből?) külföldre távozott. Ez volt az az eset, amely után letagadhatatlanná vált a hasonló gyilkosságok összefüggése.

A gyilkosok kézre kerítését egy példásan dolgozó férfi megölése okozta: autójuk

megfeneklett a sárban, Tiszalök határában. Mobilon hívtak segítséget, s ezt a hívást a rendőrök végre le tudták nyomozni. Ezt követően – némi szünet után – már csak egyetlen rájuk bizonyított gyilkosságot követtek el. A történet egyik torokszorító véletlene, hogy az utolsó áldozatot együtt-érzésből éppen az a Szögi Lajos tanár úr foglalkoztatta az iskolában, akit gyermekei szeme láttára korábban cigányok vertek agyon Olaszliszka határában.

Pécsszabolcs az egyik olyan helység, amely nem az ország keleti felében fekszik. A népességmozgásokat tanulmányozó olvasó alig tudja elképzelni, hogy ugyanazok a gyilkosok vállaltak itt is főszerepet, mint az Alföldön. Kizárni persze nem lehet, hiszen Tábori Zoltán rendőrségi iratok birtokában írta meg könyvét. Az elkövetés eszköze is más (kézigránát), mint a többi esetben. Csak a célpont hasonló, a főként cigányok lakta környék jómódú lakója, egy házaspár. A környék a gyilkossággal egy környéken lakó, vadászni járó férfit gyanúsított, a rendőrség pedig – a kétségek ellenére – a debreceni elkövetőket vette célba. Ez a két gyilkosság közül az egyik, amelyet több száz kilométerrel a többi tethelytől követtek el. Ha ugyanazok az elkövetők, ha nem, nyomasztóan ijesztő, hogy a példa ennyire követhető. A tett konkrét indítéka – csakúgy, mint a többi esetben – hiányzik: nincsen szó rablásról vagy bosszúról, ami indokolhatná, sem más személyes kapcsolatról. Az egyetlen szóba jöhető indíték az áldozatok etnikuma és emellett esetleg jómódja. A környék egyes nem cigány lakói azért ambivalensek, mert a gyilkosság áldozatainak életvitele őket is irritálta.

A Zala megyei eset nem bizonyosan tartozik az ugyanazon bűnözők által elkövetett tettek sorába. Csak az elkövetés célpontja és módszere azonos. Molotov-koktél dobta a családi otthonba. (Véletlen szerencse, hogy a családfő tévezett éppen, és az ablakon kidobta a robbanás előtt.) Éppen ezért talán még ijesztőbb, mint a korábbi büntettek. Azt bizonyítja, hogy az ehhez hasonló cselekmények szinte bárhol megtörténhetnek, ahol érdeksérelmet

szenved olyan ember, aki saját eszközeivel akar bosszút állni. Nem bizonyos, hogy a bűnöst találja el, lehet, hogy csak egy hozzá valamiben (adott esetben etnikuma alapján) hasonló másikat. Az azonban bizonyos, hogy a közösség – nemcsak a cigány, hanem az ország teljes közössége, társadalma – ellen követ el bűncselekményt.

A falvak vezetői mindegyik esetben értetlenül, hitetlenkedve fogadják a történeteket. Igen, a helyi és a környékbeli cigányokkal sok probléma van. Egykor, a rendszerváltás és a gazdasági összeomlás előtt az akkori fiatal, a ma már idősebb generáció még rendszeresen dolgozott. Mára azonban kevés az elérhető munkahely, a közmunka sem elegendő, és nem helyettesíti a rendszeres bérért végzett tevékenységet. A szegénység és az élesen kirajzolódó elkülönültség, sokhelyütt szegregáció akadályozza az együttműködést. Mindenütt csak egy-egy olyan cigány család van, amely rendszeres munkájából meg tud élni, akikre szívesen hivatkoznak a települések formális vagy informális vezetői. (Egyik faluban a gyilkosok éppen őket ölték meg. Az apa és a kisgyermek meggyilkolása éppen ezért került a közfigyelembe.) Azonban mindenütt van egy-egy olyan család, amelynek fiatal férfi tagjai valószínűleg jogtalan eszközökkel biztosítják megélhetésüket. Ezek a fiatalok elhasznált autókban száguldoznak, zajonganak, agresszívak, félelmet keltenek lakóhelyükön.

A bűnözők egy csoportját sikerült bíróság elé állítani, de a per újrafelvétele arra utal, hogy a mindeddig ismeretlen társat, talán a felbujtót, az „ötletgazdát” is megtalálták. A gyilkosságsorozat egyik legszörnyűbb tanulságát az adja, hogy egy felderítetlen és belátható okok nélkül elkövetett bűncselekmény értelmezhető „igazságszolgáltatásként”, amit a társadalom egy része nemcsak elfogad, hanem valamilyen szempontból helyesel is.

A sorozatgyilkosságoknak van egy olyan szála, amit inkább csak sejtünk a könyv írójával együtt: a Magyar Gárda szerepe. Tatárszentgyörgyön felvonult a

helyi tagok hívására, azonban nem tudjuk meg sem itt, sem más esetben, volt-e tényleges részvétele ezekben a bűncselekményekben. A felbujtóról nem tudunk, az önkéntes gyilkosokról kevéssel többet, ám az eseménysor valódi mozgatóiból csak annyit sejtünk, hogy a büntettekben még rendes adófizető polgárok egyike-másikának is lenne elszámolni valója. Nehéz elhinni, hogy ezek a diszkóőrök valamilyen morális elkötelezettségből követték volna el tetteiket. Azt azonban sajnos el kell hinnünk, hogy saját szomszédaink körében is vannak olyan emberek, akik az ő sikereiken felbuzdulva követik példájukat. Szinte rémisztőbb ez, mint maguknak az elkötelezett gyilkosoknak a tettei!

A gyilkosságokat a falvak szélén álló házak lakói ellen követték el, olyan helyeken, amelyek könnyen megközelíthetők autótutakról. Ez sok mindentől árulkodhat, nem utolsó sorban a szörnyű tettek elkövetőinek óvatosságáról. A falvak széle nem egy esetben ennél bonyolultabb város-szerkezetre utal. Olyan kis településekről van szó, amelyeket különböző okokból a szomszédos nagyvároshoz csatoltak, vagy – mint Pécs esetében – az egykori munkahely által épített, ma már inkább szegénytelepként használt aggregátumokról. Ezek a településrészek jogilag a városhoz vagy faluhoz tartoznak, ám többnyire nem vagy csak kevés infrastruktúrával rendelkeznek. A helyi vezetés igyekszik nem tudomást venni lakóikról, rendőrök nincsenek vagy csak vészhelyzetben hozzáférhetők. Olyan kis fészkek ezek, amelyeket a bennük élő nyomorgók használnak, s közülük egy-egy család emelkedik ki, többnyire csak bűnözés útján.

A könyv címe külön figyelmet érdemel: „cigányrulett”. Veszélyes, egyeseknek néha hasznot hajtó játék, de többnyire csak veszíteni lehet rajta. Mindent elveszíteni, amit kockára tettünk: lakást, házat, de legfőképpen az életet. A játékosok nem tudják, hová fordul a golyó, de valahová biztosan. És ott meghal valaki – egy cigány ember.

Miért tetszik annyira ez a könyv nekem? Az írónak sikerült az, amit magam is lel-

kesen művelek – több-kevesebb sikerrel: megszólítani embereket, megkérdezni őket, és érdeklődéssel hallgatni, amit mondanak. Azért is tetszik, mert sok-sok szereplő, tizenegy falu apraja és nagya jelenik meg lapjain. A cigány kislányok és kislíúk bájosak, szívesen beszélgetnek. Felnövekedve, mint a szegény emberek olyan gyakran, csak nyomokban őrzik meg az egykori szépséget. Az önfeledt fecsegés helyett a kérdező néha elutasítást kap, máskor rövid, nem igazán barátságos válaszokat. Minden válaszban, reakcióban benne rejtezik a félelem. A gyilkosságok emléke olyan nyomot hagyott a cigányokban, amelyet nem tudni, mikor tudnak majd feldolgozni. Hiszen együtt kell éljenek a gyilkosok emlékével, és azokkal, akikről nem tudják, ki mellett állnak, állnának, ha őket bántás éri. Talán örökre gyanakodni fognak, nem a gyilkosok pártán vannak-e. Nyomot hagyott a „magyarokban” is, bár azt nem tudni, hogy az elrejtett, elnyomott élmény hogyan, milyen formában keres majd kifejezési

módot. Sokat lehetett hallani az eseményekről, de arról nem volt hír, hogy szakemberek jelentek volna meg a helyszíneken, hogy segítsenek az átélt feldolgozásában.

A kötet interjúgyűjtemény. Szenvtelen újságírói stílusban, korrekt távolságtartással mutatja be az eseményeket. Nincs előszava, valódi befejező fejezete. Nem kommentál, saját reflexióit egyszer-egyszer közli csak az olvasóval. De a megszólalt családtagok, szomszédok, lakótársak, helyi vezetők hiteles, élő személyek. Elgondolkodtató, torokszorító könyv. Ajánlom mindenki figyelmébe!

Tábori Zoltán (2014): *Cigányrulett*. Európa, Budapest, 349 oldal.

Forray R. Katalin

DsC, prof.emer, Pécsi Tudományegyetem